

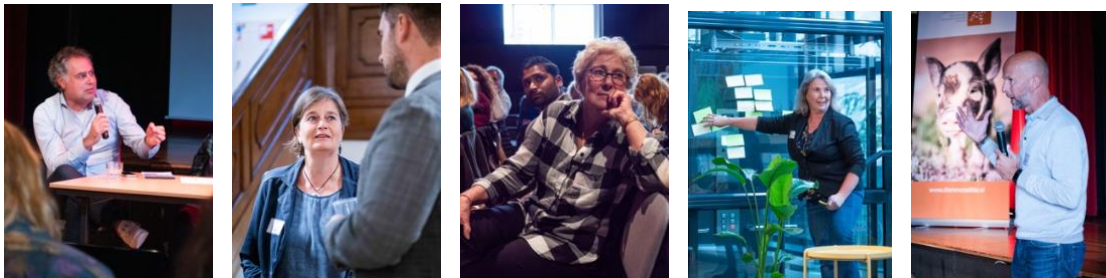
Terugblik op het symposium De Rechtspositie van het Dier

Dieren zijn bewustzijn, in staat om positieve en negatieve gevoelens te ervaren zoals plezier, vreugde, angst en stress. Maar hoe kunnen we dieren zo goed mogelijk beschermen? Bieden we ze de mogelijkheid tot genieten van het leven of is dat voorbehouden aan mensen? Met andere woorden: wat is nu eigenlijk de staat van de rechtspositie van dieren binnen onze maatschappij en hoe kunnen we die rechtspositie verbeteren?

Hierover werd gesproken op 26 september jongleden tijdens het symposium De Rechtspositie van het Dier, dat plaatsvond aan de Universiteit van Amsterdam. Het symposium werd georganiseerd door **De Dierencoalitie** in samenwerking met **Eva Meijer, Bont voor Dieren** en **Caring Vets**. Het werd een zeer geslaagde en inspirerende conferentie. De dag werd geweldig geleid door **Andrea van Pol** die de verschillende lezingen en debatten met veel kunde en humor tot een mooi geheel maakte.

We willen alle sprekers, deelnemers en aanwezigen heel hartelijke bedanken voor hun deelname. Speciale dank ook aan de **Hans van Eck stichting** en de **Amsterdam School for Cultural Analysis**; dankzij hun steun werd het mogelijk dit symposium te organiseren.

De dag werd ingeleid door **Eva Meijer**. Eva slaat direct de spijker op de kop als ze vertelt dat er een groot gat bestaat tussen wetenschap en politiek. Enerzijds leren we steeds meer over de innerlijke levens van dieren en neemt het wetenschappelijk en maatschappelijk debat toe. Anderzijds beperken mensen de leefgebieden van dieren, verstoren mensen dierculturen en neemt de consumptie van dieren toe. Dit staat haaks op elkaar. De politiek heeft veel vertrouwen in de wetenschap maar niet als het om dieren gaat. Alle inzichten en bewijzen dringen nauwelijks door in beleid om welzijn van dieren te verbeteren. Volgens Eva kunnen we veel leren van andere dieren en moeten we het echt anders gaan doen. *“We gaan het vandaag over die toekomst hebben. Er staat veel op het spel.”*

Bibi Dumon Tak vertelt over koeienrusthuis De Leemweg; een stichting alwaar koeien worden opgevangen die zijn ontsnapt uit het slachthuis, die zijn verwaarloosd of die een pensioen is gegund na een leven lang hard te hebben gewerkt. Bibi weet emotie los te maken in de zaal met verhalen over de verschillende karakters die bij de Leemweg wonen en hebben gewoond. Koe Claartje ontsnapte uit de vrachtwagen op weg naar de slacht. In blinde paniek sprong ze door een etalage. Daar werd ze gevangen en verdoofd, om vervolgens naar het slachthuis te worden terug gebracht. Haar grote geluk is dat ze werd vrij gekocht en naar de Leemweg mocht, waar ze enkele maanden later beviel van zoon Rinus. Moeder en zoon hebben twintig jaar samen geleefd. Bibi vertelt dat een dergelijk lange vriendschap in de veehouderij onbestaanbaar is; de koeien worden er gemiddeld slechts zes jaar oud. *“Er is dan ook geen tijd voor dierencultuur en alle kennis gaat verloren. Koeien kunnen niets aan elkaar overdragen. Sterker nog: koeien die hun stem gebruiken, babbelen en contact zoeken, worden lastig gevonden en gaan als eerste weg.”* Bibi vertelt dat Coöperatie Rundveeverbetering op haar website vermeldt hoe geweldig het is dat de melkproductie het afgelopen jaar weer hoger was. Hieruit zou moeten blijken dat onze vee industrie tot de wereld top behoort. Maar nergens worden de werkers, namelijk de koeien, stieren en kalfjes, genoemd. Voor Bibi is het duidelijk: voor de industrie is dierenwelzijn van compleet onderschikt belang.

Dat vindt ook politica **Leonie Vestering**. Per dag worden er 1,6 miljoen dieren geslacht. 120 miljoen dieren staan opgesloten in stallen: je ziet ze niet maar ze zijn er wel. We slepen tientallen miljoenen dieren de wereld over. Iedere vorm van rechtsbescherming zou volgens Leonie veel impact hebben omdat het om zulke grote aantallen gaat. Maar nu is er nauwelijks bescherming. *“Als er echt rechten voor dieren zouden zijn, zouden alle stallen leeg moeten zijn. Daarom moeten er grondrechten komen. Nu zijn er wel wetten, maar die bevatten veel mogelijkheden voor uitzonderingen. De Wet dieren, artikel 2.1 zegt dat het verboden is pijn of letsel te veroorzaken. Behalve als het een redelijk doel dient. Deze toevoeging, biedt een grote vrijbrief. De wettelijke basis geeft dus onvoldoende houvast! De interpretatie is totaal niet gewaarborgd. Effectief handhaven is dus ook een groot probleem. Het specifieker maken van de Wet dieren kan een instrument zijn om handhavers te laten optreden. Daarom heeft de Partij voor de Dieren een wijziging op de Wet dieren ingediend. Dit moet gelden op vele terreinen: hoorns, staarten, ruimte, buiten, ed. Er moeten stappen worden gezet, er is namelijk geen tijd meer gezien de ernst van de situatie ten aanzien van dierenwelzijn maar ook ten aanzien van de gezondheid van de mens, ruimte, zoönosen, klimaat en water. Het toekomstperspectief voor de boeren is plantaardig wat de Partij voor de Dieren betreft. De conventionele veehouderij is niet houdbaar.*

De volgende spreker is **Eva Bernet Kempers**. Zij stelt dat de traditionele, juridische benadering van het dier toe is aan herziening. We moeten volgens Eva op een meer genuanceerde manier naar de juridische status kijken. De meer genuanceerde versie wordt de alternatieve benadering genoemd. De traditionele benadering gaat uit van twee, tegengestelde uitgangsposities. De ene uitgangspositie is die van de rechtspersoon die rechten heeft en de andere, daar aan tegengestelde uitgangspositie is die van het rechtsobject dat geen rechten heeft. Dieren hebben geen rechten en zijn rechtsobjecten in onze maatschappij. *“Wanneer men vanuit dit paradigma de juridische status van het dier zou willen verbeteren, kan dat eigenlijk alleen als een dier transformeert naar een rechtspersoon”* legt Eva

uit. De verwachting is, dat dit een zeer lange weg zal zijn. De alternatieve benadering neemt een ander startpunt. In plaats van eigenschappen die lijken op die van mens, zijn relaties tussen mensen en andere dieren de basis voor rechten. Deze benadering reflecteert een gestage revolutie naar rechtspersoonlijkheid. In dat geval bestaat er geen situatie met of in het geheel geen rechten of juist volledige rechtsbescherming, maar in plaats daarvan vindt een ontwikkeling plaats zodat er al stappen kunnen worden gezet. Eva noemt een aantal stappen zoals het verbod op diergebruiken, het inperken van eigendomsrecht en het voeren van rechtszaken. Ook het erkennen van dieren als volledige rechtspersoonlijkheden draagt sterk bij. Zo heeft Ecuador als eerste land wettelijke rechten toegekend aan individuele wilde dieren.

Helaas kon VVD-politicus **Erik Haverkort** wegens een debat in de Tweede Kamer niet fysiek aanwezig zijn bij het symposium. Erik Haverkort heeft een videoboodschap ingezonden. Hij vertelt over de Wet dieren. Er is naar zijn mening te veel ruimte voor interpretatie van de wet. Het pijnigen van dieren moet worden vermeden mits dit redelijkerwijs kan worden gerealiseerd. Erik stelt dat er alleen iets kan worden gedaan, als er echt onrecht plaatsvindt. En dat is niet genoeg volgens hem. [Hier](#) kan je zijn boodschap terugkijken.

De lezing van **Janneke Vink** sluit naadloos aan op deze boodschap. In 1981 werd de intrinsieke waarde van het dier erkend en werd onderschreven dat dierenrechten het dier zelf (ook) moeten dienen. Dieren werden in juridische zin beschermingswaardig. *“Maar dient het dierenrecht in de praktijk dieren voldoende?”* vraagt Janneke zich af. Dit hangt volgens haar af van de inrichting, vormgeving en handhaving van de rechtsbescherming. Ten aanzien van de inrichting, is de bescherming van dieren gebruikscontext-afhankelijk. Zo zijn er bijvoorbeeld andere regels voor huisdieren, productiedieren, proefdieren of wilde dieren. Hoe veel leed dieren mag worden berokkend, hangt af van de context. Regels zijn dus niet afgestemd op wat het dier nodig heeft, maar op wat de gebruikscontext zegt. Ten tweede bevat het dierenrecht veel open normen. De consequentie daarvan is het legitimeren van leed. Dierenmishandeling is namelijk toegestaan als het een proportioneel doel dient volgens de wet. Een redelijk doel voor stress en pijn is vaak niet duidelijk. Wat door het recht gelegitimeerd wordt, dient de mens en niet het dier. Verder is de vraag hoe goed de handhaving wordt uitgevoerd. De NVWA kampt met een capaciteitsproblemen. Minder dan 4% van de bedrijven wordt gecontroleerd op naleving. *“Vormgeving, inrichting en toepassing zorgen dus niet dat belangen van dieren voldoende worden meegewogen”* concludeert Janneke. *“Het dierenrecht functioneert onvoldoende”*. Er zijn verschillende oplossingen denkbaar voor dit probleem. Er dient goede handhaving vanuit de overheid te zijn evenals erkende, politieke verantwoordelijkheid, grondrechten voor dieren, concrete wetgeving en de mogelijkheid tot rechtsvordering welke door elke burger, ook indien niet direct belanghebbend, kan worden aangesproken. *“Maar uiteindelijk is er een radicale wijziging van het rechtsinstituut nodig”*, besluit Janneke haar lezing. *“De problemen zijn namelijk van institutionele aard dus de oplossingen moeten dat ook zijn.”*

D66-politicus **Tjeerd de Groot** stelt dat de landbouw in moreel maar ook op ecologisch en economisch gebied failliet is. Een van de oplossingen is kringlooplandbouw. Tjeerd legt vervolgens de verschillende componenten van kringlooplandbouw uit. Onderdelen daarvan zijn het niet geven van voedsel aan dieren dat mensen ook kunnen eten en het verwezenlijken van een gezond en rijk bodemleven. Daarnaast is een belangrijke factor het verbeteren van dierenwelzijn. En daartoe moet

eerst de gehele definitie van “dierenwelzijn” worden herzien. In plaats van “vrij van lijden” dient er erkenning te zijn van het feit dat een dier een goed leven moet hebben. Voorts dient er duidelijk te zijn hoe de intrinsieke waarde van een dier, tot uiting komt in de praktijk. De Raad voor Dieraangelegenheden moet volgens Tjeerd bindend advies kunnen geven en er moet rechterlijk kunnen worden gehandhaafd. Ook de consument moet verantwoordelijkheid nemen, wat zou kunnen worden bespoedigd door het plaatsen van QR codes op producten, waarmee wordt verwezen naar de oorsprong van een product, namelijk een levend dier.

“Dit alles is een ontwikkeling, nog ver weg van perfectie. Maar er is een begin gemaakt in het coalitieakkoord.”

Marjolein de Rooij vertelde in een deelsessie over de vakbond voor Dieren. Een vakbond heeft een private rol om afspraken te maken tussen werkgevers en werknemers en daarnaast een rol bij de overheid. Dit leidt stapsgewijs tot, uiteindelijk, belangrijke veranderingen. Dieren in de veehouderij hebben onveilige werkomstandigheden: het werk is fysiek zwaar, er is slechte voeding, ze hebben geen rust, vakantie of pensioen en geen inspraak of medezeggenschap. De Vakbond voor Dieren streeft naar het toekennen van arbeidsrechten. De vakbond verbetert de communicatie tussen werkgever en werknemer en wil dieren bij de besluitvorming betrekken.

De Caring Vets bij monde van **Kitty de Vries** legde in een deelsessie het concept van de dierenombudsmens uit. En dit is wereldwijd helemaal geen vreemd verschijnsel. Het eiland Madeira en Oostenrijk kennen al een ombudsman als institutionele entiteit voor de verdediging van de rechten en het welzijn van het dier. Er volgde een interessante discussie over het effect van het instellen van een ombudsmens en de vertaalslag voor het dier in de praktijk.

Leonie Bach Kolling nam de deelnemers in een deelsessie mee in een voorbeeld van een waargebeurde ecologische ramp: de olie lekkage in Peru begin 2022 waar alle vissen in het gebied stierven. 7000 vissers ervoeren de gevolgen hiervan in hun bedrijfsvoering. Belangenorganisaties vorderen namens duizend Peruaanse vissers schadevergoeding van het Nederlands oliebedrijf bij de Nederlandse rechter. Leonie besprak privaatrechtelijke mogelijkheden om dierenwelzijn af te dwingen en te waarborgen.

Na de breakout sessies, vindt er een panel discussie plaats. **Jan Staman** leidt een panel bestaande uit: advocaat **Jaap Baar**, advocaat **Sander Wagemakers**, advocaat **Petra den Boer**, hobbyhoudster **Jinke Hesterman** en kippenboer **Ruud Zanders**.

Jaap Baar is sceptisch over grondrechten voor dieren, omdat volgens hem rechten ook plichten met zich meebrengen. Sander Wagemakers vindt dat de grondrechten die we voor mensen hebben, bij wet aan beperkingen onderhevig zijn. We zullen moeten accepteren dat dit voor dieren ook het geval zal zijn. Maar Jaap en Sander zien wel mogelijkheden indien we vraagstukken gradueel gaan benaderen, zoals Eva Bernet Kempers bepleit. Petra den Boer denkt dat rechters terughoudend zullen zijn, zo lang dieren geen rechtspersoonlijkheid hebben. Dit betekent volgens Petra ook terughoudendheid van rechters zo lang de “tussenfase” bestaat tijdens een graduele evolutie van het dierenrecht.

Het panel is het eens dat er veel winst te behalen valt in een betere invulling en naleving van de al bestaande wetten. Dat levert op kortere termijn meer op dan wanneer er wordt gewacht op nieuwe wetten. Er is meer mogelijk, dan in eerste instantie vaak wordt gedacht. Er zijn bijvoorbeeld civiele mogelijkheden binnen de civiele rechtszaken (dit ligt op het vlak van het rechtsfeit van een onrechtmatige daad). En de Wet dieren kent open normen die op zichzelf wel zijn te handhaven via het bestuursrecht.

Jinke vindt dat dieren worden gedeformeerd en op die manier worden aangepast aan de bruikbaarheid, terwijl volgens haar welzijn en gezondheid van een dier nooit van onderschikt belang zouden mogen zijn in de fokkerij. Ruud Zanders is het met Jinke eens. Ruud doet een oproep om de verbinding met de boer te blijven zoeken. De veehouderij gaat niet worden afgeschaft binnen enkele decennia. Dus we moeten aan de slag met wat we nu kunnen.” Het panel is het er over eens dat we de transitie naar een dierwaardige veehouderij, in elk geval met elkaar moeten waarmaken. Keuzes van de consument, zijn gedreven door onwetendheid. Daarin zou betere informatievoorziening kunnen helpen. Janneke Vink, die zich in de discussie mengt, denkt ook dat de consument beter moet worden geïnformeerd; zij heeft er vertrouwen in, dat de consument dan ook andere keuzes zal maken.

Eva Meier sluit het debat en de dag af: *“We hebben iedereen nodig. Ook al zijn we het niet altijd met elkaar eens. We houden elkaar juist door die discussie scherp. Het symposium is een krachtige aanzet om hier verder over na te denken.”*